

بررسی نگرش دانشجویان کشاورزی به اشتغال در مناطق روستایی و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: دانشکده کشاورزی دانشگاه فردوسی مشهد در سال تحصیلی ۸۳-۱۳۸۲)

محسن تبرایی^۱ و میترا قاسمی^۲

استادیار گروه اقتصاد کشاورزی، دانشگاه فردوسی مشهد، آدرس مؤسسه کشاورزی سبز ایران

تاریخ دریافت: ۸۳/۹/۱۹؛ تاریخ پذیرش: ۸۴/۹/۱۴

چکیده

اشتغال در مناطق روستایی یکی از مهمترین سیاست‌های کلیدی در برنامه‌های آموزش عالی کشاورزی است به گونه‌ای که صاحب نظران معتقدند در صورت ایجاد نگرش مثبت در این زمینه داوطلبین رشته‌های کشاورزی نه تنها با انگیزه قوی‌تری وارد دانشگاه می‌شوند، بلکه پس از فراغت از تحصیل، کارآیی عملیاتی بالاتری را نیز در بخش کشاورزی دارا خواهند بود. با توجه به این مهم و با هدف بررسی نگرش دانشجویان کشاورزی به اشتغال در مناطق روستایی و عوامل مؤثر بر آن، مطالعه‌ای در مورد دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه فردوسی مشهد انجام گرفت. اطلاعات مورد نیاز از طریق توزیع پرسش‌نامه بین کلیه دانشجویان (۸۰۶ نفر) فراهم گردید. یافته‌های تحقیق نشان داد که اکثر دانشجویان مورد مطالعه علاقمند به کار در مناطق روستایی بوده‌اند به گونه‌ای که امتیاز نگرش به کار در روستا برابر ۲/۸۶ بود. بین متغیرهای جنسیت، رشته تحصیلی، سال ورود به دانشگاه، محل سکونت، سابقه سکونت در روستا، میزان رضایت از انتخاب رشته کشاورزی، اولویت انتخاب رشته کشاورزی در کنکور سراسری و مقطع تحصیلی با نگرش به اشتغال در مناطق روستایی رابطه معنی‌داری وجود دارد و عمده پاسخگویان عوامل دوری از اعضای خانواده و پایین بودن سطح درآمد در روستاها را به‌عنوان مهمترین عوامل عدم جذب دانش‌آموختگان کشاورزی به فعالیت در روستاها بر شمرده‌اند. این مطالعه علاوه بر تخصیص درصدی از ظرفیت پذیرش دانشجو در دانشکده‌های کشاورزی، به داوطلبین روستایی (به‌عنوان سهمیه ویژه مناطق روستایی) و نیز ایجاد نسبت متوازن در جذب دانشجویان دختر و پسر، ایجاد زمینه‌های کارآفرینی برای دانش‌آموختگان کشاورزی در روستاها از طریق پرداخت اعتبارات ویژه کار و سکونت در روستاها را به‌عنوان مکمل درآمدی پیشنهاد نموده است.

واژه‌های کلیدی: اشتغال در مناطق روستایی، دانشجویان کشاورزی، نگرش

مقدمه

کرده است و هر سال حادث می‌شود (کرباسی و دانشور، ۱۳۷۹)، زیرا در ایران نیز همچون بسیاری از کشورهای در حال توسعه نیروی انسانی دارای تحصیلات عالی در سال‌های اخیر از لحاظ کمی رشد قابل توجهی داشته است. به‌عنوان مثال، در طول دهه ۷۵ - ۱۳۶۵ تعداد کل

در رابطه با ساختار بیکاری و اشتغال، رویارویی با پدیده کمبود یا نبود فرصت‌های شغلی یا اشتغال نامناسب دانش‌آموختگان دانشگاهی را می‌توان تا حدودی مسأله‌ای نو به شمار آورد که به‌ویژه در دهه گذشته در ایران بروز

دانش‌آموختگان دانشگاهی از ۵۸۸۰۰۰ نفر به ۱۵۰۰۰۰۰ نفر افزایش یافته است. آمار دانشجویان کشاورزی هم در سال‌های اخیر رشد قابل توجهی داشته است و همه ساله از مراکز آموزش عالی کشاورزی ایران تعداد زیادی متخصص کشاورزی فارغ‌التحصیل می‌شوند (محمودی دینانی و فولادی، ۱۳۸۰؛ مؤمنی، ۱۳۷۹). در سال ۱۳۷۷ نرخ بیکاری دانش‌آموختگان رشته‌های کشاورزی ۹ درصد بوده که بالاترین نرخ بیکاری در مقایسه با دانش‌آموختگان سایر رشته‌ها را تشکیل می‌دهد. تعدادی از دانش‌آموختگان جذب فعالیت‌های تولیدی کشاورزی شده‌اند ولی توان جذب دانش‌آموختگان به این فعالیت‌ها بسیار پایین بوده است (محسنین، ۱۳۷۷). اغلب فارغ‌التحصیلان کشاورزی خود را برای استخدام در مؤسسات دولتی و خصوصی و کار در مناطق شهری آماده می‌کنند و از سوی دیگر کسانی وارد دانشکده‌های کشاورزی می‌شوند که اغلب ساکن شهرها بوده و هیچ ارتباطی با کشاورزی نداشته‌اند و تنها برای گرفتن مدرک دانشگاهی و بدون انگیزه کافی اقدام به انتخاب رشته‌های کشاورزی می‌کنند (درخشان، ۱۳۷۴).

در حالی که در بسیاری از نقاط جهان با احداث دانشکده‌های کشاورزی در مناطق روستایی و قطب‌های کشاورزی شرایط به گونه‌ای است که افراد علاقه‌مند به کشاورزی وارد دانشکده‌های کشاورزی می‌شوند. در روسیه دانش‌آموزان روستایی در مدارس ابتدایی با علوم کشاورزی آشنا می‌شوند و بعد از اتمام دوره ابتدایی می‌توانند وارد مدارس معمولی یا کشاورزی شوند و در نهایت افراد علاقه‌مند به رشته‌های کشاورزی که بیشتر از بین روستاییان انتخاب شده‌اند وارد دانشکده‌های کشاورزی در همان مناطق می‌شوند. در ایالات متحده آمریکا هم وضعیت مشابهی وجود دارد و دانش‌آموزان مدارس کشاورزی با عضویت در سازمان‌های کشاورزی با کشاورزی به‌طور عملی آشنا می‌شوند و با شناخت کافی اقدام به انتخاب رشته کشاورزی می‌کنند (حجازی و سعدی، ۱۳۷۷). از سوی دیگر در کشور ایران مسأله رواج

روزافزون شهرنشینی و مهاجرت روستاییان به مناطق شهری به‌صورت مسأله‌ای قابل توجه درآمده است، به‌طوری که روستاهای دور افتاده و حاشیه‌ای که دچار نوعی انزوای جغرافیایی هستند به لحاظ توسعه فضایی (فیزیکی، اجتماعی، اقتصادی) روز به روز با کاهش و تخلیه جمعیت روبرو می‌شوند. همچنین در برخی روستاها روند رشد جمعیت منفی است و رشد منفی جمعیت در تعدادی از این روستاها به بیش از ۳ درصد در سال می‌رسد. اگر در جایی نیز رشدی برای آن‌ها وجود داشته باشد، بسیار اندک است (حسینی ابری، ۱۳۷۸). نتایج تحقیقات علمی نشان داده است که تأمین نیازهای جامعه روستایی به تنهایی نتوانسته است موفقیت لازم را در جذب جمعیت کسب کند، بلکه تأمین این نیازها بدون وجود بستر اقتصادی مناسب در روستاها موجب افزایش روحیه مصرف، کاهش توان تولید، وابستگی شدید به شهر، تغییرات فرهنگی و بروز نیازهای بیشتر شده است (رفعی‌پور، ۱۳۶۹). بنابراین توجه و اهتمام به توسعه اقتصادی روستاها جهت پیشگیری از ادامه روند فوق‌کاملاً ضروری است و در این میان گسترش خدمات آموزشی در روستاها چه به‌صورت آموزش مستقیم به روستاییان و چه به‌صورت بهره‌گیری از دانش فنی نیروی آموزش دیده در روستاها در ایجاد زمینه‌های مناسب برای توسعه اقتصادی اجتماعی نواحی روستایی لازم است. بررسی‌های انجام شده در نواحی روستایی گویای این واقعیت است که سودآوری سرمایه‌گذاری بر روی نیروی انسانی، بیش از سرمایه‌گذاری بر روی نهاده‌های تولید و تأسیسات بوده است. انسان آموزش دیده و ماهر، قدرت و کارایی بالایی داشته و بهره‌وری بهینه را در کاربرد عوامل تولید حاصل می‌کند، در حالی که انسان غیرماهر قدرت به کارگیری بهینه عوامل تولید را نداشته و در نتیجه سرمایه‌گذاری‌ها را هدر داده و از امکانات موجود کارایی مناسبی را به دست نمی‌آورد (پیت، ۱۹۹۹؛ مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۲)، به‌ویژه در زمینه کشاورزی که اثر تحصیلات بر بهبود کمی و کیفی وضعیت تولید محصولات گوناگون از

سوی محققان مختلف به اثبات رسیده است. به عنوان مثال، در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ تحقیقاتی صورت گرفت تا به کمک شواهد تجربی ارتباط آموزش و رشد اقتصادی بهتر نشان داده شود. در بخشی از این مطالعات رابطه بین میزان بهره‌وری کشاورزان و سطح تحصیلات آنان در کشورهای مختلف بررسی شد. نتایج به این ترتیب بود که بین سطح تحصیلات کشاورزان و بازده کاری آنان رابطه‌ای بسیار معنی‌دار وجود داشت. بهره‌وری کشاورزانی که تحصیلات ابتدایی خود را تمام کرده بودند نسبت به کشاورزانی که هیچ نوع تحصیلاتی نداشتند به‌طور متوسط ۷/۴ درصد بیشتر بود و این اختلاف در سطوح تحصیلی بالاتر کشاورزان نمود محسوس‌تری داشت. همچنین تحصیلات کشاورزان به‌ویژه تحصیلات تخصصی کشاورزی آثار خود را در یک محیط کشاورزی مدرنیزه نسبت به محیط کشاورزی سنتی، بارزتر نشان می‌داد (محسن پور، ۱۳۷۶). با توجه به مسائل یاد شده این تحقیق قصد دارد به بررسی نگرش دانشجویان کشاورزی دانشگاه فردوسی مشهد نسبت به اشتغال در مناطق روستایی و عوامل مؤثر بر آن بپردازد. در رابطه با تعریف مفهوم نگرش لازم به ذکر است از آن جا که نگرش مفهومی انتزاعی است نمی‌توان انتظار داشت که صاحب‌نظران در مورد ماهیت آن اتفاق نظر داشته باشند. از همین رو تعریف‌های بسیار متعدد و متنوعی از نگرش شده است که با مقایسه این تعاریف می‌توان چنین استنباط کرد که نگرش حالت درونی و نوعی آمادگی است به جای این که علنی و عملی باشد، یعنی نگرش، رفتار نیست بلکه پیش رفتار است. نگرش ممکن است به‌صورت تمام درجات آمادگی، از پنهان‌ترین و مسکوت‌ترین عادات فراموش شده گرفته تا تنش و یا جنبشی که فعالانه تعیین‌کننده یک رشته رفتارهای در حال به‌ظهور رسیدن ما باشد. در مجموع می‌توان گفت نگرش سازمان بادوامی از باورهاست حول یک شیئی یا موقعیت که فرد را آماده می‌کند تا به‌صورتی ترجیحی نسبت به آن واکنش نشان دهد. اصطلاح نظام یا سازمان دلالت بر آن دارد که اجزای نگرش با هم همبستگی دارند، بدین معنی

که شناخت‌های فرد درباره چیزی از احساسات و شعور او درباره آن چیز و از تمایلات او برای عمل نسبت به آن چیز تأثیر می‌پذیرند. از سوی دیگر تغییری که در شناخت شخص درباره چیزی انجام شود در احساسات او نسبت به آن و در آمادگی او برای عمل و رفتار نسبت به آن تأثیر می‌گذارد پس لازم است به منظور آشنایی دقیق با مفهوم نگرش اجزای آن هم به‌طور کامل معرفی شوند (کریمی، ۱۳۷۹؛ کروسنیک و فاینار، ۱۹۹۶).

در مقبول‌ترین تعریف، نگرش مرکب از سه عنصر شناختی، عاطفی (احساسی) و آمادگی برای عمل است. منظور از جزء شناختی نگرش، اطلاعاتی است که فرد درباره موضوع نگرش دارد. جزء احساسی نگرش شامل احساساتی است که موضوع نگرش در شخص بر می‌انگیزد یعنی موضوع ممکن است خوشایند یا ناخوشایند باشد. ایجاد خوشی و خوشحالی کند یا برانگیزنده نفرت و انزجار باشد. جزء آمادگی برای عمل به معنی نوع رفتاری است که شخص با موضوع نگرش از خود نشان می‌دهد. هر قدر ارزشیابی از یک موضوع بیشتر متکی به باورها درباره خصوصیات آن موضوع باشد گفته می‌شود که نگرش مبتنی بر شناخت از آن موضوع است. از سوی دیگر نگرشی که بیشتر مبتنی بر هیجان‌ها و ارزش‌ها باشد نگرش مبتنی بر عواطف خوانده می‌شود و اگر رفتار نسبت به یک شیئی باعث شکل‌گیری نوع نگرش شود نگرشی مبتنی بر رفتار خواهد بود (کریمی، ۱۳۷۹؛ آرونسون و همکاران، ۱۹۹۹). در مورد نگرش دانشجویان کشاورزی به کار در مناطق روستایی می‌توان به تحقیق دیر در آمریکا اشاره کرد وی در دانشگاه ایلینویز با انجام تحقیقات مختلف نشان داد دانشجویان کشاورزی در آمریکا بیشتر علاقه مند به مسائل روستایی و کار کشاورزی به‌صورت عملی هستند (حجازی، ۱۳۷۷). همچنین حجازی (۱۳۷۷) نشان داده است بین گرایش دانشجویان به کار در مناطق روستایی و میزان علاقه به رشته کشاورزی، اولویت انتخاب رشته کشاورزی در کنکور سراسری رضایت از محیط آموزشی و رضایت از

خدمات دولتی ارتباط مثبت و معنی‌داری در سطح ۵ درصد وجود دارد.

همانگونه که ذکر شد این پژوهش با اهداف تخصصی زیر صورت گرفته است:

- بررسی و تعیین نگرش دانشجویان نسبت به کار در روستاها

- تعیین مهم‌ترین عوامل مؤثر بر این نگرش

- تعیین مهم‌ترین عوامل عدم جذب دانش‌آموختگان کشاورزی به مناطق روستایی از نظر دانشجویان

مواد و روش‌ها

روش این تحقیق پیمایشی و از نوع توصیفی - همبستگی است. در این نوع تحقیق ضمن توصیف داده‌ها، میزان تغییرات متغیر وابسته در اثر تغییرات متغیر مستقل از طریق به‌دست آوردن ضریب همبستگی بررسی می‌شود. جامعه آماری این تحقیق شامل تمامی دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه فردوسی مشهد در سال تحصیلی ۸۳-۱۳۸۲ به تعداد ۸۰۶ نفر بود که در سه مقطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا مشغول به تحصیل بودند. در این تحقیق جهت توزیع پرسشنامه از شیوه تمام شماری استفاده شده و نمونه‌گیری به‌عمل نیامده است. ابزار اصلی تحقیق پرسشنامه‌ای حاوی سؤالات باز و بسته (از طیف لیکرت) و شامل چهار بخش بود:

الف- سؤالات اطلاعات فردی

ب - سؤالات سنجش نگرش

ج - سؤالات میزان رضایت از انتخاب رشته کشاورزی

د - سؤالات تعیین مهم‌ترین عوامل عدم جذب دانش‌آموختگان کشاورزی به فعالیت در روستا

روایی محتوایی پرسشنامه با کسب نظرات متخصصان علوم ترویج و آموزش کشاورزی و علوم اجتماعی و اعمال اصلاحات لازم تأمین شد. برای به‌دست آوردن پایایی پرسشنامه از ضریب گرانباخ آلفا استفاده شد (اوپن هایم، ۱۹۹۲) و با استفاده از نرم افزار SPSS پایایی سؤالات سنجش نگرش ۰/۸۹، سؤالات تعیین میزان رضایت از انتخاب رشته کشاورزی ۰/۸۵ و تعیین مهم

ترین عوامل در عدم جذب دانش‌آموختگان کشاورزی به فعالیت در روستاها ۰/۷۸ محاسبه شد. پس از استخراج داده‌ها محاسبات آماری صورت گرفت و میزان نگرش کشاورزان براساس پاسخ‌های آنها به سؤالات مربوطه در طیف لیکرت برآورد گشت.

در بخش مربوط به سنجش نگرش در پرسشنامه بیست گزینه قرار داده شد، که شش گزینه با هدف سنجش جزء رفتاری، شش گزینه به سنجش جزء شناختی و هشت گزینه با هدف سنجش جزء عاطفی نگرش طراحی شده بود. هر یک از این دسته‌ها شامل گزینه‌های منفی و مثبت بودند. هنگام تعیین امتیاز هر پرسشنامه در گزینه‌های مثبت از اسلوب «خیلی زیاد = ۵، زیاد = ۴، متوسط = ۳، کم = ۲ و خیلی کم = ۱» و در گزینه‌های منفی از اسلوب «خیلی زیاد = ۱، زیاد = ۲، متوسط = ۳، کم = ۴ و خیلی کم = ۵» استفاده شد.

در این تحقیق ده متغیر مستقل شامل جنس، رشته تحصیلی، میزان رضایت از انتخاب رشته کشاورزی، سال ورود به دانشگاه، محل اولویت اول انتخاب رشته کشاورزی در برگه انتخاب رشته دانشگاهی، میانگین نمرات دانشگاه، تاهل، مقطع تحصیلی، محل سکونت و سابقه سکونت در روستا و یک متغیر وابسته شامل نگرش به کار در مناطق روستایی وجود داشت که از تلاقی آنها دوازده فرضیه آزمون شد. (آزمون کی دو) (رضایی، ۱۳۸۲).

نتایج و بحث

پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌های پر شده توسط پاسخگویان و حذف پرسشنامه‌های سفید و ناقص در نهایت ۴۱۰ پرسشنامه جهت بررسی آماری انتخاب شدند که نتایج حاصل از این پژوهش در دو بخش توصیفی و تحلیلی به شرح زیر می‌باشد:

الف- نتایج توصیفی: ۷۱ درصد پاسخگویان زن و ۲۹ درصد آنها مرد هستند که با توجه به کثرت دانشجویان دختر در دانشکده کشاورزی چنین نتیجه‌ای دور از انتظار نبوده است. ۸۱/۹ درصد پاسخگویان در مقطع کارشناسی،

۱۱/۳ درصد در مقطع کارشناسی ارشد و بقیه در مقطع دکتری مشغول تحصیل می‌باشند و ۱۳/۲ درصد در رشته علوم و صنایع غذایی و ۱۰/۵ درصد در رشته آبیاری، ۸/۱ درصد در رشته گیاهپزشکی، ۱۱/۲ درصد در رشته باغبانی، ۸/۸ درصد در رشته خاکشناسی، ۹/۷ درصد در رشته ماشین‌های کشاورزی، ۱۵/۴ درصد در رشته زراعت، علوم دامی ۱۴/۶ و ۸/۵ درصد در رشته اقتصاد کشاورزی مشغول به تحصیل هستند. لازم به ذکر است معبود دانشجویان مشغول به تحصیل در رشته‌های خاص مقطع کارشناسی ارشد و دکترا شامل بیوتکنولوژی، شناسایی و مبارزه با علف‌های هرز و هواشناسی کشاورزی به صورت تلفیق شده با رشته‌های متناسب در مقطع کارشناسی در

نظر گرفته شده‌اند. بیشتر دانشجویان مورد مطالعه مجرد هستند (۸۱/۵ درصد)، میانگین نمرات اکثر دانشجویان (۶۱/۷ درصد) بین ۱۴-۱۸ می‌باشد. اکثر آنان ساکن شهرها (۷۴/۹ درصد) و فاقد سابقه سکونت در روستاها (۶۵/۸ درصد) می‌باشند. اکثر پاسخگویان نخستین کد رشته کشاورزی را در اولویت‌های ۲۵ تا ۷۵ انتخاب کرده‌اند و میانگین اولویت انتخابی از سوی پاسخگویان ۴۷ می‌باشد. میزان رضایت ۷۱/۵ درصد پاسخگویان از انتخاب رشته کشاورزی متوسط یا خوب بوده است. در جدول ۱ نگرش دانشجویان به اشتغال در مناطق روستایی آورده شده است.

جدول ۱ - نگرش پاسخگویان به کار در روستا به تفکیک گویه.

گویه	میانگین امتیاز (امتیازدهی بر مبنای طیف لیکرت)
کار در روستاها سبب افزایش تجربه عملی‌ام می‌شود	۳/۵۷
کار در روستاها باعث رکود علمی می‌شود	۲/۹۲
فعالیت دانش‌آموختگان کشاورزی در روستاها به توسعه کشاورزی کمک می‌کند	۱/۵۱
فعالیت تحصیل‌کردگان در روستا نقش در توسعه کشاورزی و رونق اقتصادی کشور نداشته عملی بیهوده است.	۲/۴۶
کار در روستاها موجب ارتقای سطح معلومات می‌شود	۲/۳۷
کار در روستاها تجربه عملی ارزشمندی در بر نخواهد داشت	۲/۰۱
جزء شناختی نگرش	
کار در روستاها متنوع و جذاب است	۲/۶۴
فعالیت در روستاها عملی ارزشمند و انسان‌دوستانه است	۴/۶۰
فعالیت در روستاها موجب آرامش روحی می‌شود	۴/۱۰
کار در روستاها یکنواخت و خسته‌کننده است	۴/۰۲
کار در روستاها موجب افسردگی می‌شود	۳/۷۹
تمایلی به فعالیت در روستاها ندارم	۳/۱۵
دوست دارم در روستاها (برای مدتی هم که شده) فعالیت کنم	۲/۱۷
کار در روستاها عملی بیهوده و باعث اتلاف عمر است	۲/۱۰
جزء عاطفی نگرش	
در صورت ثبات شغل و دولتی بودن آن حاضر هستم برای کار به روستاها بروم	۱/۸۳
در صورت نبودن شغل مربوط به رشته تحصیلی‌ام در شهر برای کار به روستاها خواهم رفت	۳/۲۰
کارهای موقت و غیردولتی در شهر را به کارهای ثابت و دولتی در روستاها ترجیح می‌دهم	۳/۸۵
پس از اتمام تحصیلات برای یک دوره چند ساله حاضر هستم در روستاها مشغول به کار شوم	۳/۷۵
برای اشتغال در روستاها آمادگی ندارم	۲/۷۰
بیکار بودن را به اشتغال در روستاها ترجیح می‌دهم	۲/۴۵
جزء رفتاری نگرش	
نگرش کلی	۱/۹۴
	۱/۸۱
	۲/۷۵
	۲/۸۶

نتایج حاصل از بررسی امتیازات مربوط به نگرش نشان می‌دهد که بعد عاطفی نگرش به کار در روستاها دارای بیشترین میانگین امتیاز (۳/۲)، بعد رفتاری دارای میانگین امتیاز متوسط رو به بالا (۲/۸۶) و بعد شناختی دارای میانگین امتیاز متوسط رو به پایین (۲/۶۴) می‌باشد. بیشترین میانگین امتیاز مربوط به گزینه‌های «کار در روستاها متنوع و جذاب است» (۴/۶) و کمترین میانگین امتیاز مربوط به گزینه‌های «بیکار بودن را به اشتغال در روستاها ترجیح می‌دهم» (۱/۸۱) می‌باشد.

طبق محاسبات انجام شده بر روی پرسشنامه‌ها میانگین امتیاز نگرش به کار در مناطق روستایی برابر ۲/۸۶، انحراف معیار ۰/۹، حداقل امتیاز ۱/۷۳، حداکثر آن برابر ۴/۶ می‌باشد.

ب- نتایج تحلیلی: نتایج حاصل از بخش تحلیلی در دو بخش ارائه می‌شود:

۱- تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته: از آن جا که مقیاس اندازه‌گیری اغلب متغیرها اسمی یا ترتیبی بود جهت آزمون فرضیه‌ها از آزمون کی‌دو (X^2) استفاده گشت که نتایج در جدول ۲ آورده شده است. بررسی اعداد کی‌دو به دست آمده و نسبت‌های موجود در جدول‌های توافقی نشان می‌دهد که:

* بین جنسیت پاسخگویان و نگرش آنان به کار در روستاها رابطه معنی‌دار در حد یک درصد وجود دارد. نگرش دانشجویان پسر به کار در روستاها از دانشجویان دختر بهتر بوده است. در حالی که در تحقیق حجازی (۱۳۷۷) گرایش دانشجویان دختر به کار در روستاها بیشتر است.

* بین تأهل پاسخگویان و نگرش آنان به کار در روستاها رابطه‌ای وجود ندارد که با نتایج حجازی (۱۳۷۷) منطبق است.

* بین رشته تحصیلی پاسخگویان و نگرش آنان به کار در روستاها رابطه معنی‌داری در حد یک درصد وجود دارد. دانشجویان رشته‌های علوم دامی و زراعت دارای بیشترین گرایش به کار در روستا و دانشجویان رشته‌های اقتصاد کشاورزی و علوم و صنایع غذایی دارای کمترین گرایش بوده‌اند. در تحقیق حجازی (۱۳۷۷) هم آمده است گرایش دانشجویان رشته‌های ترویج و دامپروری به کار در روستا بالاتر از گرایش دانشجویان سایر رشته‌هاست.

* در دانشجویان کارشناسی بین سال ورود به دانشگاه و نگرش به کار در روستاها رابطه معنی‌داری در حد یک درصد وجود دارد. دانشجویان ورودی ۱۳۸۲ دارای بیشترین گرایش به کار در روستاها بوده و با افزایش مدت

جدول ۲- آزمون معنی‌داری اثر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته (میزان نگرش به کار در روستاها).

سطح معنی‌داری	X^2 محاسبه شده	متغیر مستقل
**	۴۶/۹۴	جنسیت
--	۶/۷۷	تأهل
**	۵۲/۱۱	رشته تحصیلی
**	۵۳/۸	سال ورود به دانشگاه (دانشجویان مقطع کارشناسی)
**	۴۲/۵۱	محل سکونت (شهر / روستا)
**	۷۲/۷۹	سابقه سکونت در روستا
--	۸/۸۶	میانگین نمرات دانشگاه
**	۸۶/۳۷	میزان رضایت از انتخاب رشته کشاورزی
*	۱۷/۱۷	محل اولویت اول انتخاب رشته کشاورزی در فرم انتخاب رشته دانشگاهی
**	۲۲/۴۷۸	مقطع تحصیلی

مأخذ: یافته‌های تحقیق (* = سطح معنی‌داری ۵ درصد، ** = سطح معنی‌داری یک درصد).

تحصیل از این گرایش کاسته شده است. (لازم به ذکر است در دانشجویان مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری به دلیل محدودیت پاسخگویان آزمون فوق به عمل نیامد) در حالی که طبق تحقیق حجازی (۱۳۷۷) بین متغیرهای سن و گرایش رابطه‌ای وجود ندارد.

* بین سکونت در روستا و سابقه سکونت در این مناطق و نگرش به کار در روستاها رابطه معنی‌داری وجود دارد (در سطح یک درصد). نگرش دانشجویان ساکن روستاها یا دارای سابقه سکونت در این مناطق به کار در کشاورزی بهتر از نگرش دانشجویان ساکن مناطق شهری و فاقد تجربه زندگی روستایی است. حجازی (۱۳۷۷) هم آورده است گرایش دانشجویان که در روستاها متولد شده‌اند بیشتر از گرایش دانشجویان متولد شهر به کار در روستاهاست.

* بین میانگین نمرات دانشگاه و گرایش به کار در روستاها رابطه‌ای وجود ندارد. حجازی (۱۳۷۷) بیان کرده است که بین معدل دیپلم و معدل دانشجویان دانشکده با گرایش آن به کار در روستاها رابطه وجود ندارد.

* بین میزان رضایت از انتخاب رشته کشاورزی و نگرش به کار در روستا رابطه معنی‌داری در حد یک درصد وجود دارد، به گونه‌ای که هر چه رضایت پاسخگویان از انتخاب رشته کشاورزی بیشتر باشد نگرش آنان به کار در روستاها بهتر است که منطبق با نتیجه حجازی (۱۳۷۷) می‌باشد.

* بین محل اولویت اول انتخاب رشته کشاورزی در فرم انتخاب رشته دانشگاهی و نگرش رابطه معنی‌داری در حد پنج درصد وجود دارد. کسانی که رشته کشاورزی را در اولویت‌های نخست فرم انتخاب رشته دانشگاهی انتخاب کرده‌اند نسبت به اشخاصی که این رشته را در اولویت‌های انتخابی فرم انتخاب نموده‌اند نگرش بهتری به کار در روستاها دارند.

* بین مقطع تحصیلی و نگرش رابطه معنی‌داری در حد یک درصد وجود دارد، به طوری که نگرش دانشجویان کارشناسی دارای بالاترین میزان بوده و نگرش دانشجویان

کارشناسی ارشد و دکتری در ردیف‌های بعدی قرار می‌گیرد. در حالی که طبق تحقیق حجازی (۱۳۷۷) نگرش دانشجویان مقاطع مختلف تفاوت معنی‌داری با هم نداشته است.

۲- مهمترین علل عدم جذب دانش‌آموختگان کشاورزی به کار در روستاها از دید پاسخگویان: در جدول ۳ نتایج حاصل از نظرسنجی از پاسخگویان در زمینه علل عدم جذب دانش‌آموختگان کشاورزی به اشتغال در روستاها آورده شده است که به گونه‌ای مبین نظرات خود آنان در زمینه علل عدم تمایل به فعالیت در روستاهاست. طبق یافته‌های این جدول براساس نظرات پاسخگویان دو عامل دوری از اعضای خانواده و پایین بودن سطح درآمد در روستاها بالاترین میانگین امتیاز را به خود اختصاص داده است (۳/۴۸). نقش بهبود وضعیت اقتصادی در توسعه روستاها و جذب نیروهای متخصص به آن‌ها از سوی محققان مختلفی به اثبات رسیده است. (آسایش، ۱۳۷۶؛ حامد مقدم، ۱۳۷۲؛ پونایان، ۲۰۰۴؛ انبالگان، ۲۰۰۴).

همچنین از آن جا که حدود ۷۵ درصد پاسخگویان ساکن شهرها و ۷۱ درصد آنان دختر می‌باشند انتخاب عامل دوری از خانواده به عنوان مهمترین عامل عدم جذب دانش‌آموختگان کشاورزی به کار در روستاها دور از انتظار نمی‌باشد. مشکلات رفت و آمد بین شهر و روستا با میانگین امتیاز دومین میانگین امتیاز از سوی پاسخگویان را به خود اختصاص داده است (۳/۲۸). به عقیده بسیاری از متخصصان یکی از راه‌های توسعه روستایی بهبود وضع حمل و نقل و به‌سازی راه‌هاست و سیستم حمل و نقل مناسب انگیزه نیرومندی برای خدمات‌دهندگان غیربومی به وجود می‌آورد تا کارشان را در مناطق روستایی گسترش دهند و عدم دسترسی به جاده‌های مناسب توسعه و بهبود سایر رویدادهای مورد نیاز توسعه را به تعویق می‌اندازد (تیاسی کوک، ۱۳۷۴؛ لاین و همکاران، ۲۰۰۴) عامل کم بودن امکانات رفاهی در روستاها سومین میانگین امتیاز از سوی پاسخگویان را به خود اختصاص داده است

(۳/۲۲). بهرین (۲۰۰۴) نیز بر نقش بهبود امکانات تفریحی و رفاهی در توسعه روستاها، عدم مهاجرت روستاییان به شهرها و جذب افراد غیربومی به فعالیت در روستاها تأکید دارد.

تفاوت‌های فرهنگی بین شهر و روستا با میانگین امتیاز ۳/۰۴، پایین بودن سطح بهداشت در روستاها با میانگین امتیاز ۲/۸۸ و شرایط دشوار فیزیکی مشاغل کشاورزی با میانگین امتیاز ۲/۷۱ از سوی پاسخگویان به‌عنوان عوامل بعدی در عدم جذب دانش‌آموختگان کشاورزی به فعالیت در روستاها شناخته شده‌اند که مؤید نظریه نقش ارتقای سطح کیفی زندگی در روستاها در جذب متخصصان به فعالیت آن‌ها و عدم مهاجرت روستاییان به شهرها می‌باشد. (مطبعی لنگرودی، ۱۳۸۲؛ ذوقدار مقدم، ۱۳۶۹؛ میشل کین، ۱۹۹۰).

در جدول ۳ نتایج حاصل از مقایسه میانگین امتیازات

هر یک از عوامل در پاسخگویان دختر و پسر با استفاده از آزمون t آورده شده است. این نتایج حاکی از آن است که تنها در میانگین امتیاز عوامل تفاوت‌های فرهنگی بین شهر و روستا و نیز شرایط دشوار فیزیکی مشاغل کشاورزی بین دانشجویان دختر و پسر تفاوت معنی‌داری وجود ندارد و در مورد سایر عوامل میانگین امتیاز پاسخگویان دختر با احتمال ۹۹/۹ درصد بیشتر از پاسخگویان پسر است. این بدان معنی است که پاسخگویان دختر نقش عوامل مزبور در عدم جذب دانش‌آموختگان کشاورزی به فعالیت در روستاها را با اطمینان بیشتری انتخاب کرده‌اند که می‌تواند ناشی از حساسیت و وسواس فکری بیشتر دانشجویان دختر و نیز محدودیت بیشتر شرایط برای آن‌ها باشد که خود در انتخاب نوع و محل شغل از سوی آنان تأثیرگذار است.

جدول ۳- مهمترین علل عدم جذب دانش‌آموختگان کشاورزی به کار در روستاها از دید پاسخگویان.

(امتیازات: به هیچ وجه = ۱، کم = ۲، متوسط = ۳، زیاد = ۴، خیلی زیاد = ۵)

گویه	بدون پاسخ	به هیچ وجه	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار	t
دوری از اعضای خانواده	دختر	۸	۱۸	۲۶	۴۷	۱۰۲	۳/۷۷	۱/۱۷	**
	پسر	۹	۲۶	۲۱	۳۳	۱۸	۲/۷۲	۱/۲۹	**
	مجموع	۱۷	۴۴	۴۷	۸۰	۱۲۰	۳/۴۸	۱/۲۹	۷/۷۳
پایین بودن سطح درآمد در روستاها	دختر	۱۳	۱۶	۳۵	۶۶	۷۹	۳/۶۳	۱/۱۹	**
	پسر	۱۱	۶	۲۵	۴۰	۲۶	۳/۱۰	۱/۰۴	**
	مجموع	۲۴	۲۲	۶۰	۱۰۶	۱۰۵	۳/۴۸	۱/۱۷	۴/۰۵
مشکلات رفت و آمد بین شهر و روستا	دختر	۴	۱۹	۲۹	۹۶	۸۳	۳/۴۷	۱/۱۲	**
	پسر	۹	۱۹	۳۱	۲۸	۲۰	۲/۷۷	۱/۲۴	**
	مجموع	۱۳	۳۸	۶۰	۱۲۴	۱۰۳	۳/۲۸	۱/۲۰	۵/۴۶
کم بودن امکانات رفاهی در روستا	دختر	۱۹	۱۳	۲۸	۶۶	۷۶	۳/۴۴	۱/۰۴	**
	پسر	۱۴	۲۶	۲۱	۳۰	۱۸	۲/۶۶	۱/۲۸	**
	مجموع	۳۲	۳۹	۴۹	۱۳۶	۹۴	۳/۲۲	۱/۱۷	۶/۰۷
تفاوت‌های فرهنگی بین ساکنان شهر و روستا	دختر	۱۶	۳۶	۴۵	۱۰۳	۵۷	۳/۰۲	۱/۱۸	۰/۵
	پسر	۲۰	۱۲	۱۹	۳۴	۱۸	۳/۰۹	۱/۲	۰/۵
	مجموع	۳۶	۴۸	۶۴	۱۳۷	۷۵	۳/۰۴	۱/۱۹	۰/۵
پایین بودن سطح بهداشت در روستاها	دختر	۱۸	۲۹	۴۲	۱۲۰	۶۲	۳/۰۱	۱/۰۵	**
	پسر	۱۴	۲۵	۲۱	۳۸	۱۶	۲/۵۷	۱/۱۴	**
	مجموع	۳۲	۵۴	۶۳	۱۵۸	۷۸	۲/۸۸	۱/۰۹	۴/۴۶
شرایط دشوار فیزیکی مشاغل کشاورزی	دختر	۲۸	۳۹	۵۹	۱۰۶	۳۴	۲/۷۹	۱/۱۳	۱/۰۱
	پسر	۱۱	۳۱	۲۴	۲۹	۱۶	۲/۵	۱/۲۵	۱/۰۱
	مجموع	۳۹	۷۰	۸۳	۱۳۵	۵۰	۲/۷۱	۱/۱۸	۱/۰۱

مأخذ: یافته‌های تحقیق

با توجه به آنچه بیان شد، مشاهده می‌شود نگرش پاسخگویان به اشتغال در مناطق روستایی در حد متوسط می‌باشد که در میان سه بعد عاطفی، شناختی و رفتاری نگرش مزبور بعد عاطفی دارای شدت بیشتری می‌باشد. این مطلب ممکن است از آن جا ناشی شود که بسیاری از پاسخگویان به مقتضای شرایط سنی خود و عدم تجربه رویارویی کامل با مسائل اشتغال و همچنین دختر بودن اکثر آنان بیشتر از نظر عاطفی و احساس با این موضوع برخورد کرده‌اند. با بررسی گزینه‌های مربوط به اجزای شناختن نگرش می‌توان دریافت که بسیاری از پاسخگویان کار در روستاها را موجب رکود علمی خود می‌دانند از این رو جهت افزایش جذب دانش‌آموختگان به کار در روستاها ارائه راهکارهایی جهت ارتباط مستمر واحدهای شغلی مستقر در روستاها با مراکز علمی-پژوهشی و دانشگاه‌ها می‌تواند مؤثر باشد که در این خصوص می‌توان به ارائه مجلات و خبرنامه‌های علمی از سوی مراکز مربوطه و برپایی همایش‌های علمی و دوره‌های آموزشی اشاره کرد. همچنین با بررسی گزینه‌های مربوط به جزء رفتاری می‌توان دریافت اکثر پاسخگویان اشتغال در روستاها را مشروط به داشتن شغلی دولتی و ثابت می‌دانند

و این مسأله اهمیت حمایت‌های دولتی از مشاغل روستایی را نشان می‌دهد. عوامل متعددی با سطوح نگرش پاسخگویان ارتباط معنی‌دار بوده است که با بررسی دقیق آن‌ها می‌توان راهکارهای اصولی جهت بهبود نگرش به فعالیت در روستاها اتخاذ کرد به‌عنوان مثال پاسخگویان ساکن روستا و یا دارای سابقه سکونت در این مناطق نگرش بهتری به فعالیت در روستاها دارند. با توجه به این موضوع و نتایج مشابه از سایر تحقیقات پیشنهاد می‌شود با تخصیص درصدی از ظرفیت پذیرش دانشجویان در دانشکده‌های کشاورزی به داوطلبین روستایی (به‌عنوان سهمیه ویژه مناطق روستایی) و نیز تجدید نظر در شرایط جذب دانشجویان دختر و پسر، به‌عبارت دیگر ایجاد نسبت متوازن در جذب دانشجویان به لحاظ جنسیتی در دانشکده‌های کشاورزی، در بهبود فرایند پذیرش و تحصیل در نظام آموزش عالی کشاورزی اقدام نمود. علاوه بر این ایجاد زمینه‌های کارآفرینی برای دانش‌آموختگان کشاورزی در روستاها از طریق پرداخت اعتبارات ویژه کار و سکونت در مناطق روستایی به‌عنوان مکمل درآمدی پیشنهاد می‌گردد.

منابع

۱. آسایش، ح. ۱۳۷۶. برنامه‌ریزی روستایی در ایران، تهران، انتشارات دانشگاه پیام نور.
۲. تیاسی کوک، س. ۱۳۷۴. تحلیلی بر پروژه‌های راهسازی روستایی از دیدگاه جامعه‌شناس، ترجمه: امیر شقاقی، غ، ماهنامه جهاد (۱۷۵): ۶۸-۶۰.
۳. چیدری، م. و ذوقی، م. ۱۳۷۷. بررسی نگرش‌های کارشناسان ترویج سازمان کشاورزی خراسان نسبت به کشاورزی پایدار، نشریه علوم کشاورزی و مدرس، صص: ۵۱-۳۹.
۴. حامد مقدم، ا. ۱۳۷۲. نگرشی بر نظریه‌های نوین توسعه روستایی، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی.
۵. حجازی، ی. و سعدی، ح. ا. ۱۳۷۷. سنجش گرایش دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران به کار در مناطق روستایی، نشریه علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران (۱): ۴۹-۴۰.
۶. حسینی ابری، س. ح. ۱۳۷۸. روستا در مفهوم واقعی آن، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی (۵۲ و ۵۳).
۷. درخشان، ح. ۱۳۷۴. بررسی وضعیت دانشکده‌های کشاورزی و موقعیت آن در نظام آموزش عالی، اقتصاد کشاورزی و توسعه (۹): ۲۶۳-۲۴۳.
۸. ذوقدار مقدم، ر. ۱۳۶۹. روشنفکران روستا و نقش آن‌ها در توسعه روستایی مشارکتی، ماهنامه جهاد (۱۳۷): ۵۰-۴۱.
۹. رضایی، ع. ۱۳۸۳. مفاهیم آمار و احتمالات، نشر مشهد، ۴۴۴ ص.

۱۰. رفیع پور، ف. ۱۳۶۹. جامعه روستایی و نیازهای آن، شرکت سهامی انتشار، ۲۱۰ ص.
۱۱. صدیقی، ح. ۱۳۸۰. بررسی عوامل تأثیرگذار بر نگرش کشاورزان نسبت به توسعه کشت کلزا در استان مرکزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه (۳۵): ۱۵۷-۱۳۹.
۱۲. کرباسی، ع. و دانشور، م. ۱۳۷۹. بررسی وضعیت اشتغال در بخش کشاورزی استان خراسان و برنامه سوم توسعه، اقتصاد کشاورزی و توسعه (۳)، ۲۶۴-۲۴۶.
۱۳. کریمی، ی. ۱۳۷۹. نگرش و تغییر نگرش، مؤسسه نشر ویرایش.
۱۴. محسن پور، ب. ۱۳۷۶. برنامه ریزی آموزشی، انتشارات مدرسه.
۱۵. محسنین، م. ۱۳۷۷. مشکلات و تنگناهای اشتغال فارغ التحصیلان کشاورزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه (۲۳): ۲۹۶-۲۷۵.
۱۶. محمودی دینانی، م. و فولادی، م. ح. ۱۳۸۰. بررسی وضعیت اشتغال دانش آموختگان رشته های کشاورزی (مطالعه موردی دانشکده کشاورزی فجر دانشگاه شهید باهنر کرمان) اقتصاد کشاورزی و توسعه (۳۴).
۱۷. مومنی، ف. ۱۳۷۹. ترتیبات نهادی مناسب برای حل مشکل بیکاری دانش آموختگان آموزش عالی، فصلنامه پژوهش (۲).
۱۸. مطیعی لنگرودی، ح. ۱۳۸۲. برنامه ریزی روستایی با تأکید بر ایران، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد، ۲۰۰ ص.
19. Anbalagan, Thiruk, P. 2004. Rural development department, policy note (No. 40), Government of India, 19 P.
20. Aronson, E., Wilson, T.D., and Akert, R.M. 1999. Social Psychology (3 rd Ed.) Long man.
21. Behrins, J. 2004. The good life in rural areas, the magazine voice, (12): 2-6.
22. Kean, Michael, J. 1990. Economic development capacity among rural communities, Journal of rural studies 6 (3): 106-112.
23. Krosinck, J.A., and Fabinar, L.R. 1996. Questionnaire Design for Attitude Measurement in social and psychological Research, Oxford University Press
24. Line, M., Candlin, L., and McAllister, U. 2004. Corporate social responsibility report [Available at:] www.csrnetwork.com
25. Oppenheim, A.N. 1992. Questionnaire design and attitude measurement (2nd rev.ed) Printer Publications.
26. Peet, R. 1999. Hartwik. Elaine. Theories of development, The Guilford press, New York.
27. Ponnaiyan, C. 2004. Cooperation, food and consumer protection department, Policy note (No 12), Government of India, 90P.

**The study of attitude of the agricultural students on the
employment in the rural areas**
(Case study: Faculty of Agricultural, University of Ferdowsi, year 1382-83)

M. Tabaraei¹ and M. Ghasemi²

¹Assistant prof. of Dept., of Agricultural Economics, ²Teacher of Ferdowsi University of Mashhad

---

Abstract

Employment in the rural areas is one of the key policies in the higher education programmes in agriculture. It is believed those who are willing to study agriculture at the universities will apply to study agriculture with a better motivation if they have a positive attitude on the employment. So that they will have not only a positive attitude to work in the rural areas but also will have a better efficiency after employment in the agriculture section. Therefore, the study was conducted using questioners filed by 806 students. The results showed that the majority of the students are interested to work in the rural areas. The rank of the attitude was 2.86 out of 5 in compare to the other variations. The attitude of the employment in the rural areas had a significant relation with other variations such as sex, field of study, entrance year to the university, the place of living, background to live in the village and happiness from the field of the study. The majority of the students believed farness from the family and low income are main factors to prevent them to work in the villages. The study was suggested that allocation a proportion of the study places at the faculties of agriculture to the villagers and making a balance between the number of the girls and boys at the faculties will facilitate the employment in the villages. The support of the banking systems from the graduates of agriculture through the paying loan to work and live in the villages will be also a plus.

Keywords: Employment in the rural areas; Agricultural students; Attitude